

948.905.3 Bar

FLADEN DEN 29. AUGUST 1943

JØRGEN H.P. BARFOD

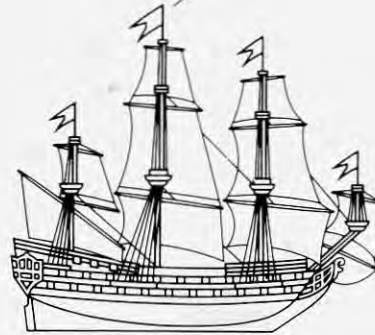

ORLOGSMUSEET

FLADEN UDFORER OG BESKYDES AF TYSK
TORPEDER 2500 METER 29. AUG. 1943

FLÅDEN DEN 29. AUGUST 1943

Jørgen H.P. Barfod

Orlogsmuseet
København 1993

Copyright: Jørgen H.P. Barfod, 1993.

Sats, reproduktion og tryk: Orlogsmuseet og Amager Centraltrykkeri ApS.

Publikationen er udgivet af Forlaget Marinehistoriske Skrifter.

ISBN 87-87720-10-8

Forside:

HAVØRNEN udfordrer og beskydes af tysk torpedojager udfor Fare
29. august 1943. Akvarel af Svend Kieler. Søofficersforeningen.

Foto: Jan Iversen, Orlogsmuseet.

Bagside:

Vignet af arkitekt Asger Barfod.

Forsvarets Bibliotek

INDHOLD

Tiden 1940 - 1943	4
Begivenhederne på Holmen	6
NIELS JUEL	13
Skoleskibene	17
SORTE SARA	21
HAVØRNEN OG MS 7	23
Flotillen i Sverige	26
Modstandsbevægelsen	29
Flådens faldne den 29. august	32

Vinteren 1941. To torpedobåde af S-klassen slæbes af bugserbåd forbi Langelinie på vej mod lystbådehavnen i Svanemøllebugten. De blev afleveret til tyskerne sammen med 3 af DRAGEN-klassen (Holmen) og 3 af GLENTEN-klassen (Svendborg), men blev senere tilbageleveret. Orlogsmuseet.

TIDEN 1940 – 1943

Den tyske værnemagt fra det nazistiske Tyskland besatte Danmark den 9. april 1940 efter nogle kampe i København og ved den dansk-tyske grænse i Sønderjylland. Den danske regering indgik en aftale med Tyskland, således at den tyske værnemagt skulle beskytte landet og regeringen skulle iøvrigt have det civile herredømme. Kampene den 9. april kostede 16 faldne og 23 sårede.

Både den danske hær og den danske flåde blev dog stærkt begrænset i deres arbejde. I efteråret 1942 måtte hæren således trække alle sine styrker tilbage fra Jylland, da tyskerne var bange for, at danskerne ville støtte de allierede, hvis de foretog en invasion i Jylland.

På samme måde måtte den danske flåde kun operere i de indre danske farvande og det vil sige, at øvelser kun måtte foregå i farvandet Syd for Fyn og Syd for Sjælland samt i Isefjorden. Når flådens skibe skulle sejle til eller fra disse »kravlegårde« måtte tyskerne hver gang have besked herom.

Da englænderne kastede miner i de danske farvande, blev der med tyskerne indgået den aftale, at den danske flåde kun strøg miner i de sejlruiter, der var absolut nødvendige for danskerne at holde fri for miner som f.eks. ruten på Store Bælt mellem Korsør og Nyborg. Alle andre steder måtte tyskerne selv stryge miner.

Da tyskerne til deres mange opgaver rundt om i Europa kom til at savne skibe, pressede de i januar 1941 den danske regering til at aflevere 8 danske torpedobåde. Kong Christian X

lod den dag nationens flag på batteriet Sixtus på Holmen gå på halv stang. Det er noget, som ellers kun sker, når en dansk regerende konge dør. Denne hændelse gjorde naturligvis et stærkt indtryk på alle danske søofficerer, og de lovede sig selv, at dette ikke skulle gentage sig.

I årene 1940-1943 var den danske modstandsbevægelse blevet stadig stærkere. Der var kommet stadig flere illegale blade og sabotagernes antal tiltog. I løbet af 1942 fik modstandsbevægelsen desuden hjælp fra danskere, der var uddannet i England og derefter nedkastet fra fly i Danmark. Fra foråret 1943 tog sabotagernes antal særlig stærkt til og de kulminerede i august samtidig med, at der iværksattes strejker i flere byer og skabtes uro rundt om i landet.

Det blev så voldsomt, at den danske leder af de engelske faldskærmsfolk i Danmark i begyndelsen af august kunne telegrafere til England: »Hvis vi fortsætter kan det ende med et brud mellem den danske regering og tyskerne – skal vi fortsætte?« Da svaret omgående kom og var bekræftende, skete der også det, at tyskerne stillede den danske regering et ultimatum, der blandt andet indeholdt et krav om indførelse af dødsstraf, og regeringen kunne da ikke andet end afslå.

Den danske modstandsbevægelse havde ønsket dette brud, fordi man ønskede rene linier i kampen mellem dansk og tysk. Man ønskede, at den danske samarbejdspolitik ophørte, og da dette nu skete, opfattede modstandsbevægelsen dette som sin første store sejr.

BEGIVENHEDERNE PÅ HOLMEN

Lørdag den 28. august er man i flåden klar over, at der vil ske et eller andet meget snart. Det tyske militær har hele dagen haft travlt og præget gadebilledet, men den danske flådes chef, viceadmiral A.H. Vedel, har allerede i foråret 1943 udstedt ordrer om, hvorledes cheferne skal forholde sig, hvis tyskerne angriber. Skibene må ikke uskadte falde i tyskernes hænder, hvis det kan undgås.

Ordren lyder på, at man enten skal søge svensk havn eller sænke skibet.

Lørdag eftermiddag og aften var der travlhed også på Holmen. Skibsbesætningerne på bl.a. U-bådene var i gang med at hente krigsforsyninger i depoterne og bringe det ombord, og derefter få det stuvet af vejen. Alt blev gjort kampklart og man arbejdede også i de tidlige nattetimer med at prøvestarte motorerne og slukke igen, idet man i første omgang håbede at forsøge at stikke ud af havnen, når det blev nødvendigt.

Tyskerne havde imidlertid kørt artilleri op på den anden side af havneindløbet og på Langelinie.

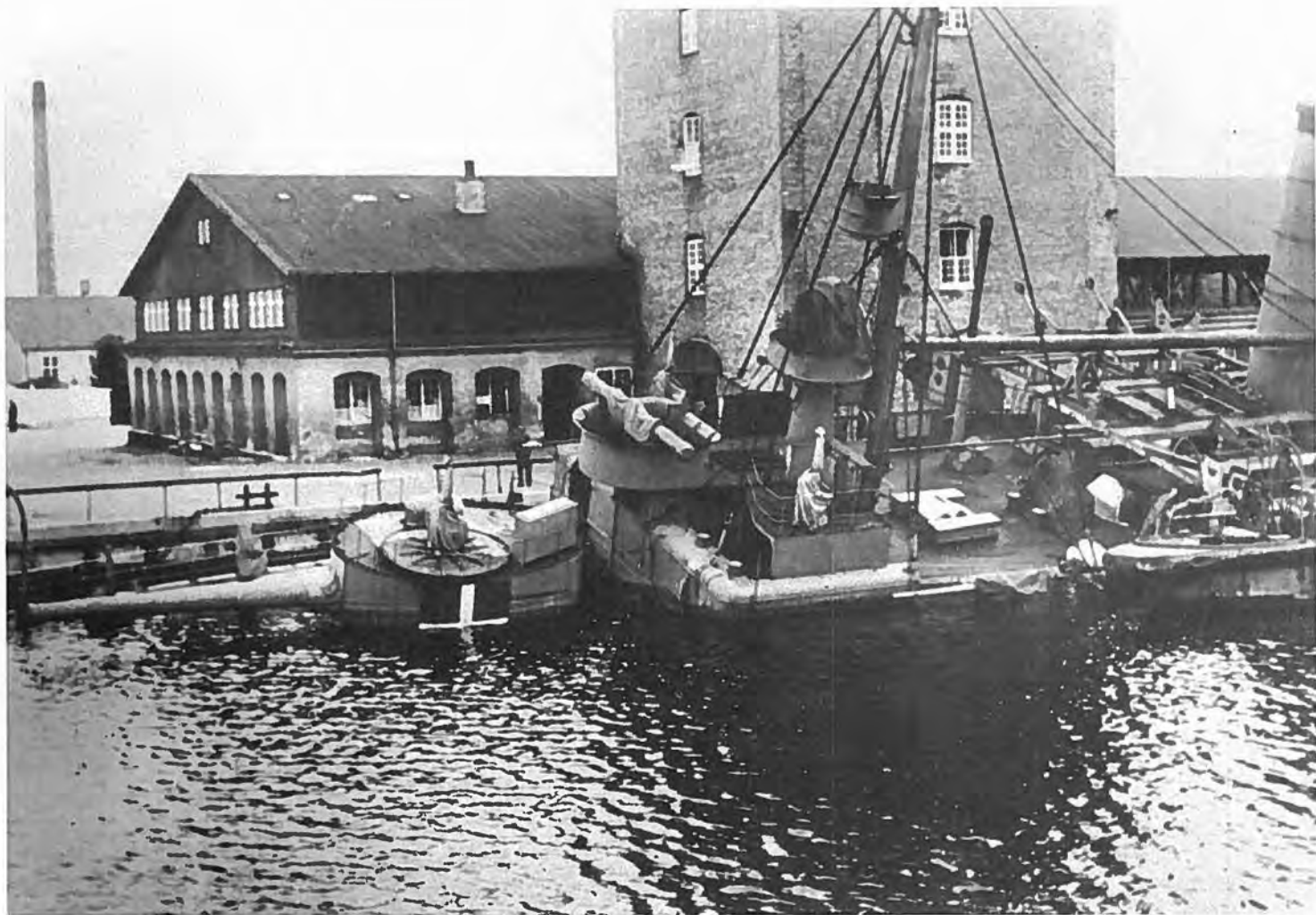
Kl. 4.00 kom meldingen om, at tyskerne var ved værftsbroen og da chefen for Kystflåden ved en kontroloprøngning til vagten havde sikret sig rigtigheden af meldingen, kaldte han kl. 4.05 pr. tlf. viceadmiralen, der opholdt sig i ministeriet, og meddelte, at tyskerne var kommet til Holmen. Kl. 4.07 gav viceadmiralen ordre til sænkning af skibene ved Holmen og kl. 4.08 signaleredes ordren til enhederne med koden KNU.

På U-båden DAPHNE blev fortøjningerne omgående kastet og den gled agterud i flådens leje, men længere kom den heller ikke, da den straks blev beskudt med artilleri fra tyskerne på den anden side af havnen. Den gik til kaj igen. Alle blev beordret i land, og kun chefen og førstemester blev ombord, hvor de åbnede for bundventilerne. Så snart de var kommet i land begyndte U-båden at synke.

Overalt var der aktivitet ved skibene, og kl. 4.13 lød den første detonation, hvorefter sprængningerne fortsatte til ca. kl. 4.35.

Da tyskerne kl. 4 var kommet til værftsbrovagtten, bad den tyske officer om at tale med »Der Kommandant«, hvorefter vagten lod bilerne passere. Da man havde forudset situationen og ønskede at sinke tyskerne så meget som muligt, havde man sørget for, at klapbroen mellem Arsenaløen og Frederiksholm var løftet, så vognene ikke kunne komme videre. De måtte vende om og kørte så ad Refshalevejen til vagten ved Kongebroen, hvortil de nåede kl. 4.13, da de første sprængninger kunne høres. Atter beordrede den tyske officer, at han skulle aflevere et meget vigtigt brev til »Der Kommandant«, og man lod ham passere og ved en »fejltagelse« blev han vist til kommandorummet på Søværnets Kaserne, hvor han var kl. 4.18 og meget ophidset forlangte han at komme til at tale med den øverstbefalende.

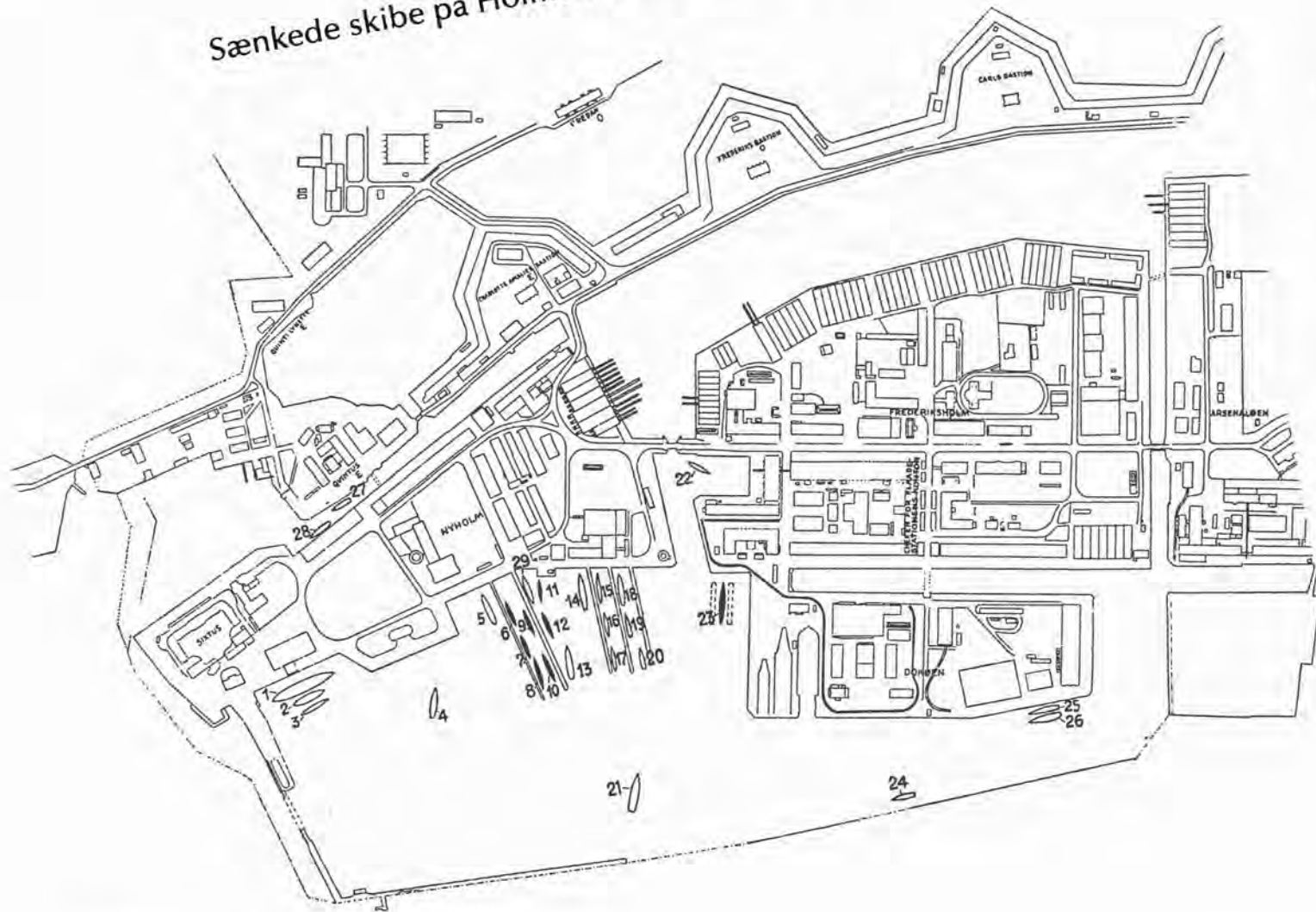
Han fik da at vide, at chefen her var chef for kasernen, og man førte ham derfor videre til chefen for Flådestationen, hos hvem han ankom ca. kl. 4.27. Efter gennemlæsning af den

Artilleriskibet PEDER SKRAM sænket ved Mastekranen den 29. august 1943. Orlogsmuseet.

Sænkede skibe på Holmen den 29. august 1943.

Kort over Holmen.

modtagne skrivelse meddelte chefen for Flådestationen, at han ville udarbejde et svar omgående. Han ringede da til viceadmiralen, for hvem han langsomt oplæste de fremsatte krav og det svar, som han havde affattet. Dette gav viceadmiralen ham da bemyndigelse til at aflevere.

Klokken var nu blevet 4.50, da svaret blev overrakt til tyskerne, der fik meddelelse om, at deres indmarch kunne ske uden at der ville blive modstand. 5 minutter senere indfandt chefen for Kystflåden sig på kontoret og meddelte, at alle skibe nu var sænket. Man havde spillet på, at der var tre chefer på Holmen, idet der dels var chefen for Søværnets kaserne, dels

chefen for Flådestationen og endelig chefen for kystflåden, der havde den direkte kommando over skibene.

Ved de nævnte forsinkelser havde man skaffet sig den nødvendige tid til at sænke skibene.

På U-båden DRYADEN havde man, forinden den blev sænket, også nået at ødelægge motorerne, og U-båden HAVKALEN var blevet tømt for håndvåben og bundstykkerne kastet i vandet. Torpedobåden SØULVEN blev sprængt, efter at man havde kappet fortøjningerne, så den sejlede ud i havnen, hvor den sank, og også torpedobådene HVALROSSEN og MAKRELLEN

Tekst til kort over Holmen:

1. Artilleriskib PEDER SKRAM
2. Torpedobåd HVALROSSEN
3. Torpedobåd R.2 Makrellen
4. Ministryger M.3 SØULVEN
5. Opmålingsskib HEJMDAL
6. Ubåd C.1 BELLONA
7. Ubåd C.2 ROTA
8. Ubåd H.1 HAVMANDEN
9. Ubåd H.4 HAVHESTEN
10. Ubåd D.1 DAPHNE
11. Ubåd D.2 DRYADEN
12. Ubåd H.3 HAVKALEN
13. Værkstedsskib HENRIK GERNER (+ brændt)
14. Mineskib LINDORMEN
15. Ministryger M.6 SØHUNDEN
16. Mineskib MF.1 KVINTUS

17. Mineskib MF.2 SIXTUS
18. Mineskib LOSSEN
19. Ministryger MS. 10
20. Ministryger MS. 8
21. Ministryger M.2 SØBJØRNEN
22. Oliebåd
23. Ubåd H.2 HAVFRUEN m. Dok 2
24. Ministryger MS. 4
25. Torpedobåd R.5 SÆLEN
26. Torpedobåd R.3 NORDKAPEREN
27. Mineskib MF.3 LOUGEN (+ brændt)
28. Mineskib MF.4 LAALAND
29. FLORA (intet batteri)

Efter »Da Danmarks Flaade blev sænket« af kommandørkaptajn F.H. Kjølser.

sprængtes med store drøn, der gav genlyd over hele Holmen.

Man havde lidt besvær med HENRIK GERNER. Et par søkadetter gik ombord i det tomme skib og fik rigtigt anbragt en stor 10 kilos sprængbombe med en elektrisk tænding og et vækkeur til tidsindstillingen, sat til 10 minutter. Da de er kommet fra borde, hører de rundt i mørket den ene eksplosion efter den anden, men der sker intet på HENRIK GERNER. Så lister de sig ombord igen og fra et par dunke hælder de olie ud over hynder og alt brændbart i lukafer og messer, men først da de også får fat i nogle dunke med benzin og petroleum og får det antændt, fænger ilden. På sekunder er alt et brølende ildhav, og det er kun med nød og næppe, at de når levende i land.

SÆLEN og NORDKAPEREN sænket den 29. august 1943. Orlogsmuseet.

På samme måde gik det med mineskibene og bevogtningsfartøjerne, og også artilleriskibet PEDER SKRAM måtte lide samme skæbne. Det var sprængninger, der kunne høres over hele København og vækkede mange af indbyggerne.

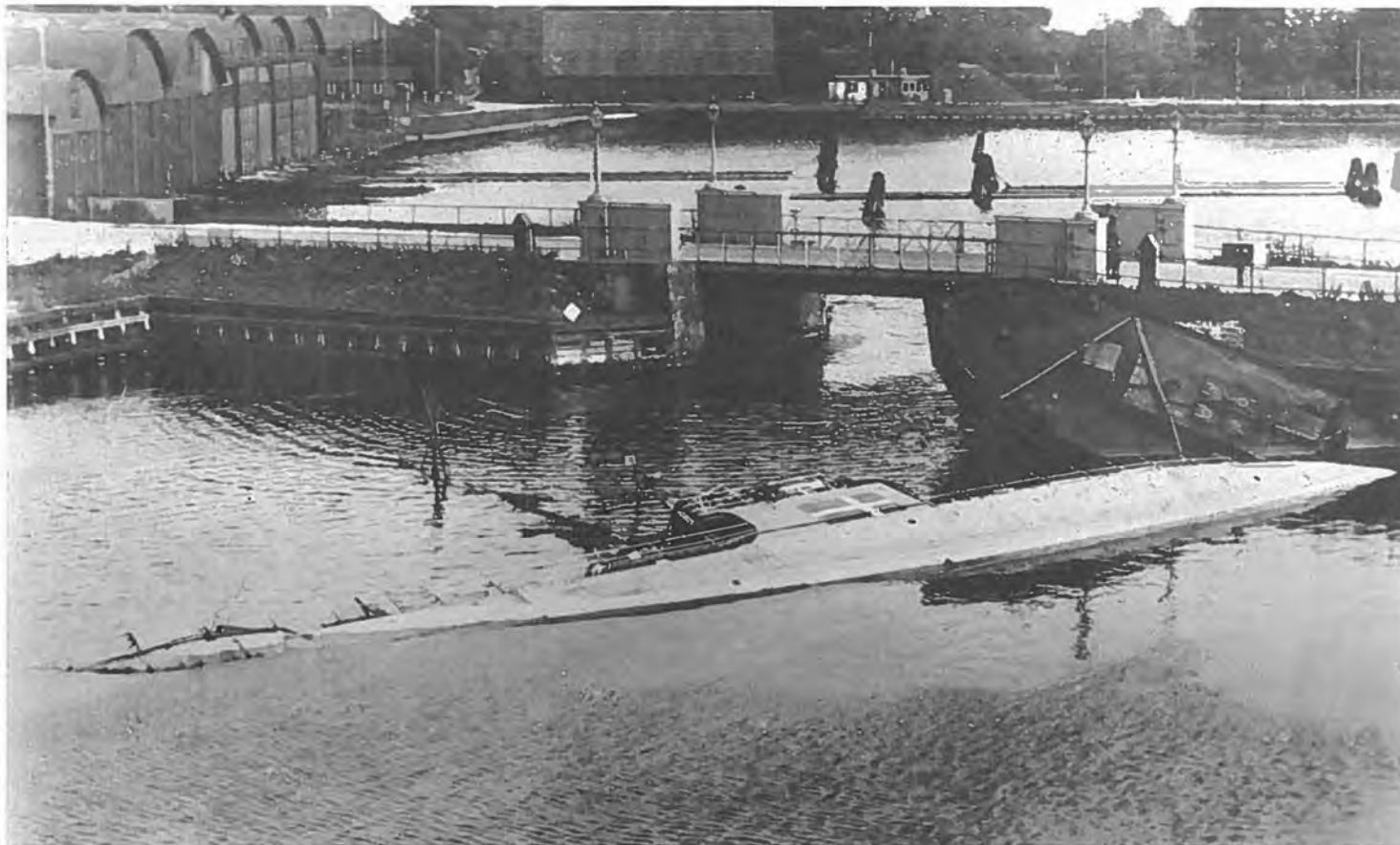
Ude i Hønseløbet var en af de små minestrygere MS 4 placeret for at hindre nogle armerede tyske trawlere i at trænge ind på Holmen. Det var et træskib og chefen havde stukket det i brand i stedet for at sænke det. Det lyste uhyggeligt op samtidig med, at trawlerne, der ikke kunne komme ind skød ind over Holmen. Besætningen fra MS 4 sprang i vandet og svømmede over til Toldboden, hvor de blev hjulpet i land af besætningen på en af DFDS små rutebåde.

Mandskabet fra de øvrige skibe samledes denne regnvåde nat i den store planbygning, hvor chefen for Kystflåden kom og talte til de forsamlede besætninger og til sidst udtalte: »Den danske flåde er sænket med ære. Leve den danske flåde«. Da Hurra-råbene gjaldede i den store bygning, troede tyskerne overfor på Toldboden åbenbart, at det var indledningen til et angreb og de fyrede derfor løs med deres maskinkanoner, og da der desuden fløj mange projektiler i alle retninger fra de brændende skibes ammunitionslagre, øgedes nervøsiteten yderligere hos de indtrængende tyskere på Holmen, og alt blev på et øjeblik kaos. Skuddene faldt vildt både fra havnen og fra de tyske soldater på pladsen, og i virkeligheden skød tyskerne på hinanden, men efterhånden hørte skydningen dog heldigvis op.

På dansk side var dræbt en mathelev og en værnepligtig og flere af de danske officerer var blevet sårede, men også tyskerne havde faldne og sårede. I alt var 26 enheder af den danske flåde gået til grunde ved Holmen på mindre end en halv time.

Mineskibet LOUGEN sænket i Søminegraven den 29. august 1943. Orlogsmuseet.

Ministrygeren SØBJØRNEN. Orlogsmuseet.

9 U-både var sænket sammen med U-bådsværkstedsskibet HENRIK GERNER, der blev sprængt og brændt. 4 bevogningsfartøjer, 2 mineskibe, 4 minefartøjer og 6 ministrygere

samt artilleriskibet PEDER SKRAM var ligeledes blevet sprængt og sænket.

NIELS JUEL

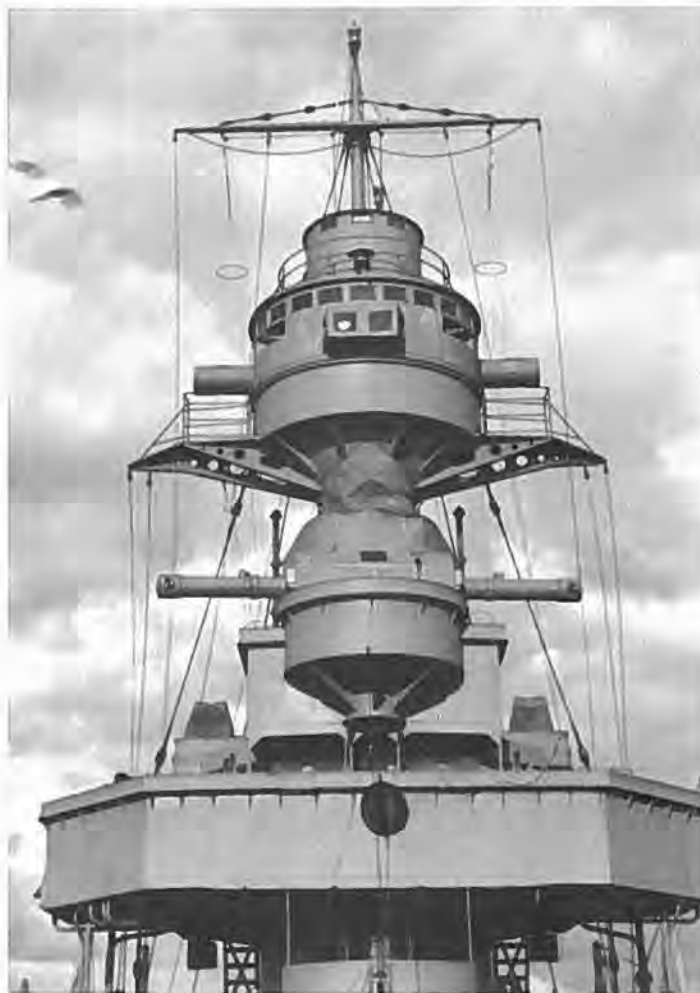
Det store artilleriskib NIELS JUEL havde ligget i nogle dage i Holbæk havn, men da man om natten til den 29. august fik alarmerende meldinger, stod man tidligt om morgenen den 29. august ud af havnen. Man havde fået den alarmerende melding »Skærpet beredskab« kl. 4.10, men den lave vandstand og vejrforholdene gjorde det vanskeligt at komme fra kaj, så først kl. 6.30 stod NIELS JUEL med 9 knobs fart ud gennem renden og fortsatte med 12 knobs fart Nord på. Målet var at komme ud af Isefjorden. Da skibet nærmede sig fjordens munding, så man nogle tyske skibe ude i Kattegat. Man anslog, at det sandsynligvis var en let krydser og to jagere.

På NIELS JUEL gjorde man nu alt klart til kamp og rettede skytset ind på de tyske skibe, som man stadig fulgte med sigtet.

Så med et kommer en formation af tyske flyvere, de såkaldte Stukas og de havde retning direkte mod NIELS JUEL. Efter et øjeblik farer de hen over skibet, mens deres maskinkanoner bjæffer og få minutter senere falder den første bombe ved siden af skibet. Anden gang de kom, fik en Heinkel bombemaskine sin bekomst og også en Stukas i det tredje angreb blev ramt og styrtede i havet.

Selvom bomberne ikke havde ramt skibet, gav det alvorlige rystelser, og helt nede i bunden af skibet, hvor en kvartermester og nogle gaster havde deres opgaver, troede de at skibet var blevet ramt. Lyset gik ud, og alt væltede rundt mellem hinanden, og de klamrede sig til, hvad de kunne finde indtil nød-

NIELS JUELS mærs og kommandobro. Orlogsmuseet.

Artilleriskibet NIELS JUEL angribes af flybomber den 29. august 1943. Orlogsmuseet.

belysningen kom i gang. Lyset var også gået ud på kulfyrpladsen, og sikkerhedsventilerne begyndte at blæse sod og støv ud fra ventiler og utætheder i lemme og rør.

Der var imidlertid heller ikke behageligt på dækket. Sprængstykker og projektiler fra flyenes maskingeværer røg om ørene på mandskabet, og det var ubegribeligt, at der ikke blev dræbt eller såret flere, end der gjorde.

Samtidig blev der signaleret fra Hundested, at der ville komme en dansk orlogskaptajn ombord med ordre fra søværnskommandoen, og NIELS JUELS chef, der ellers havde haft i sinde at slå sig igennem forbi de tyske skibe, besluttede nu at afvente orlogskaptajnen.

Kl. 9.48 kom orlogskaptajnen ombord, idet han var blevet sejlet ud af en af marinens kuttere K 7. Han overbragte en ordre til chefen, om at der var udlagt miner ved Isefjordens udløb og stærke tyske søstridskræfter lå klar ved munden, hvorfor chefen skulle ankre og afvente nærmere ordre.

Selvom han var klar over, at den ordre, som han nu fik, var givet under tysk pres, så valgte han ikke at sejle videre, men i stedet for at ankre og afvente besluttede han at sætte skibet på grund på et sted, hvor det ville blive så vanskeligt som muligt at bringe skibet flot igen, og samtidig ødelægge det så godt som muligt.

Han sejlede med fuld kraft ind mod land, og mandskabet gennemførte nu alle de ødelæggelser, der var mulige. Dieselmotorerne blev ødelagte, bundventilerne blev taget ud og kastet i havet, og kanonerne indmad gik samme vej, ligesom alle de fine og dyre instrumenter til kanonerne og navigationen

K 7 i Øresund 1941. Foto: J. Nielsen.

blev smadrede. Det var den rene og skære vandalisme, der gjorde skibet helt ubrugeligt for tyskerne.

Om eftermiddagen kom tyskerne ombord, og mens chefen stærkt bevæget samlede mandskabet, meddelte han: »Det er blevet mig befalet at overgive skibet og stryge flaget nu kl. 7. Vore fjender overtager skibet. Nu efter dette overfald er de vore fjender.« Og herefter blev flaget strøget. Mandskabet sang »Kong Christian«, og efterhånden blev alle officerer og alt det danske mandskab sejlet i land.

Artillerikvartermester H.E. Andreasen, der var blevet hårdt såret i maven, afgik ved døden den 2. september, og en artillerieleve og to værnepligtige var blevet alvorligt sårede.

NIELS JUEL på grund i Isefjorden den 29. august 1943. Fjernkendingsskolen.

SKOLESKIBENE

Den 1. juli 1943 var 30 søkadetlærlinge mødt på Holmen, og allerede en måned efter – i den første uge af august – blev de sendt ud med skoledelingen til et af de øvelsesområder, som tyskerne havde tilladt flåden at anvende, nemlig farvandet Syd for Fyn.

INGOLF lå sammen med HVIDBJØRNEN og øvelseskutterne THYRA og SVANEN samt en dampbåd ved Svendborg, da chefen om lørdagen den 28. august blev underrettet om den spændte situation. Den landlov, som kadetterne havde håbet på, forsvandt, og den næste morgen allerede før kl. 6 blev der blæst »klart skib«.

En ny melding havde fortalt, at tyskerne havde forsøgt et militært kup overalt i landet, og det var umuligt at komme i forbindelse med København.

Chefen besluttede nu, at søge at nå Sverige med de to større skibe, samtidig med at han gav de mindre fartøjer »fri manøvre«, som det hedder, d.v.s. de kunne søge at klare sig på bedst mulig måde.

Skibene satte nu kurs ud mod Store Bælt, og på dem begge sammenkaldte cheferne alt mandskabet for at give besked om situationen. Her fik man at vide, at skibene ville forsøge at gå over gennem Smålandsfarvandet og smutte Syd på ud i Østersøen til Sverige.

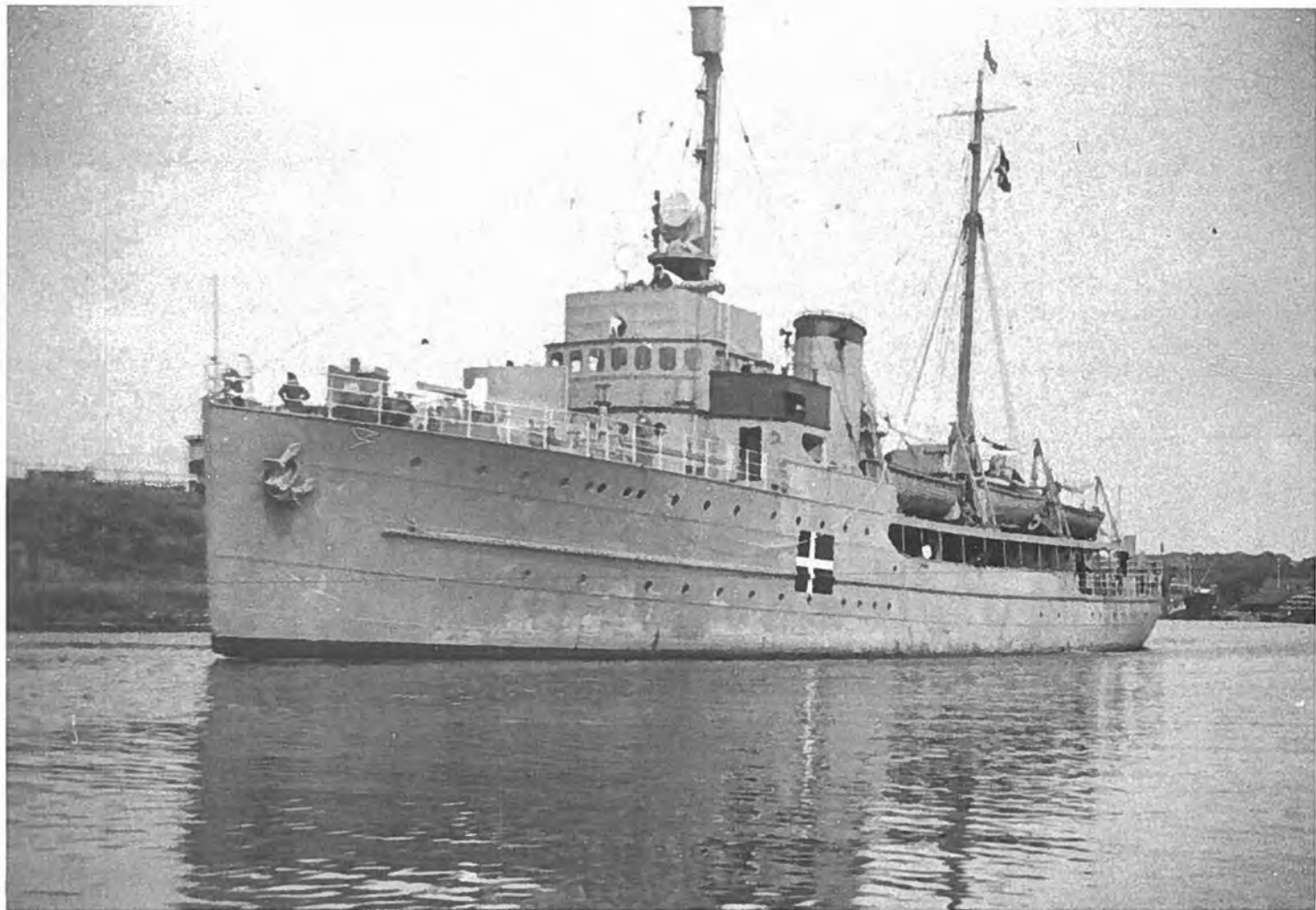
I det kringlede farvand var manøremulighederne ikke store, og da man kom ud i Store Bælt øjnedes et par tyske vagt-

skibe Syd for Sprogø. Kort efter satte de fuld fart på mod de danske skibe. Hver mand på HVIDBJØRNEN og INGOLF var klar ved deres poster. Kanonerne var ladte og klar til den første ilddåb mod levende mål. Fra ildledelsen kom der ordre for opsatshøjde og sideforskydning, men til stor skuffelse udeblev ordren: »Salve«.

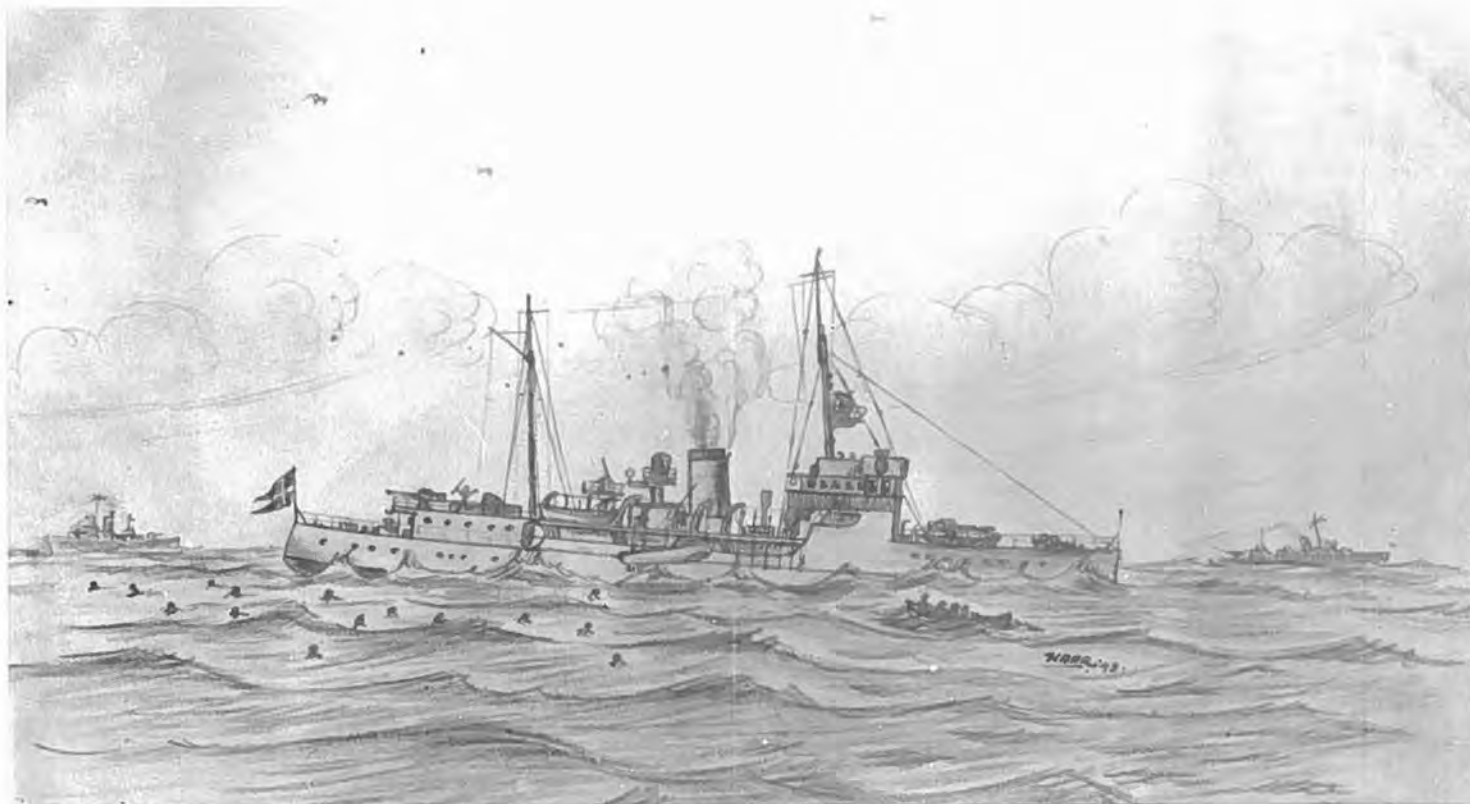
En tysk minestryger hejste signalet: »Stop Deres maskine øjeblikkelig«, hvorefter INGOLF svarede, som man i forvejen havde aftalt, hvis man blev stoppet: »Går efter ordre til København«. Tyskeren svarede imidlertid ikke, men satte signalet: »Jeg sender en båd«.

Herefter sendtes fra skolechefen på INGOLF til HVIDBJØRNEN med blink signalet: »Ødelæg fortrolige papirer«. Chefen på INGOLF regnede med, at der med den fra tyskerne sendte båd ville komme en parlamentær og man gjorde klar til at modtage ham, men piben fik hurtigt en anden lyd. Med lynets hast entrede tyskerne op ad lejderen, og lige så snart de havde fødderne på dækket, rettede de deres maskinpistoler mod de omkringstående og beordrede dem afvæbnet. En Oberleutnant og et par menige sprang op til chefen på kommandobroen og erklærede her skibet for prise. Det varede ikke længe før Dannebrog efter dette kup var erstattet af det tyske hagekorsflag.

Da man på HVIDBJØRNEN så INGOLF med hagekorsflaget, var man klar over situationen. Der udspillede sig et kort intermezzo, hvor næstkommanderende ville have chefen til at skyde på tyskerne, men chefen afslog, og et øjeblik efter gentog kuppet sig på HVIDBJØRNEN.

INGOLF i Næstved kanalen, august 1942. Orlogsmuseet.

HVIDBJØRNEN, der går ned med stævnen forrest, før den væltede om på siden, tegnet af Herluf Haar. Privat eje.

På INGOLF havde man imidlertid forberedt sig, og kl. 11.30 gjorde man klar til sænkning af skibet. Nogle af bundventilerne var ubemærket blevet åbnet og der var anbragt en sprængbombe i førstestemesters lukaf, således at der ville blive sprængt hul i skibssiden.

Da skibet var begyndt at tage vand ind og havde fået slagside gav chefen ordre til at sætte sprængbombens urværk i gang. Da tyskerne opdagede, at der var noget galt, blev alle jaget agterud og der blev udtaget ti mand, der ville blive skudt, hvis der skete noget, og sænkningen blev indstillet.

Også på HVIDBJØRNEN var alt forberedt, og da man så, hvad der var sket på INGOLF, fandt chefen tiden inde til at gå i gang med det samme på HVIDBJØRNEN. Næstkommmanderende fik ordre til at sætte urværket til bomben i gang og samtidig beordredes besætningen til diskret og roligt at trække sammen på agterdækket med redningsveste på, ligesom førstemester fik ordre til på samme måde at få maskin- og fyrbøderbesætningen op af skibet.

Den tyske Oberleutnant, der hidtil havde været optaget af, hvad der skete på INGOLF, spurgte nu chefen, hvorfor mandskabet trak agterud. Hertil svarede denne, at det vidste han ikke, men han ville gå ned og se efter.

Alle var efterhånden samlet på agterdækket, og ingen sagde noget. Stemningen var trykket. Så kom chefen, der gik midt ind mellem besætningen, og sagde: »Der er nu tre minutter til sprængningen, og tyskerne har forbudt, at der sættes

både i vandet, så derfor må vi alle springe i vandet. De første begyndte at smide tøjet og nogle var allerede sprunget i vandet, da bomben sprang og hele skibet rystede. Man nåede nu at sætte et par af redningsbådene i vandet, og imens alle var optaget af at redde sig fri af skibet, var to kadetter svømmet tilbage til HVIDBJØRNEN, hvor de atter kravlede ombord, og her fik de halet det tyske flag ned og sat Dannebrog, mens tyskerne skød efter dem.

Besætningen plaskede i en times tid rundt i vandet før de blev samlet op og sat ombord på den tyske jager. Imens sank HVIDBJØRNEN langsomt med stævnen først og med bagbord slagside. Dog lykkedes det desværre for tyskerne at sende en motorbåd over og atter nedhale Dannebrog og i stedet hejse det tyske hagekors.

Alle fra de to danske skibe blev sejlet til Korsør, hvor de blev internerede.

SORTE SARA

Det lykkedes for to mindre danske ministrygere at nå til Sverige. Det var MS 1, der den 28. august lå ved Skelskør og MS 7, der lå ved Mariager, medens en tredje HAVØRNEN blev sat på grund og ødelagt.

Chefen på MS 1 havde den 28. august modtaget et kodet telegram, der betød »skærpet beredskab«, hvorfor han havde lagt sig ved fjordens udmunding, og da en betjent den følgende morgen kom og fortalte, hvad der var sket i landet, var MS 1 også klar til at stikke til søs. Først søgte han ud til en lille havn, der lå på østsiden af Agersø i Store Bælt, og her forvandlede man ministrygeren ved at tømme den for overflødig gods og med tjære og kost overmale den, mens kanonerne blev dækket af presseninger.

Det nye camouflerede skib fik endog påmalet navnet SORTE SARA.

Fra Agersø så de, hvorledes det gik for INGOLF og HVIDBJØRNEN, så man var ekstra på vagt for ikke at blive opdaget. Derfor ventede man til det blev mørkt, da man ville forsøge at slippe videre østpå.

Ved nattens frembrud afgik SORTE SARA totalt mørkelagt og uden lanterner Syd om Lolland til en lille havn Hesnæs på Falsters østkyst, hvor man kunne tilbringe næste nat.

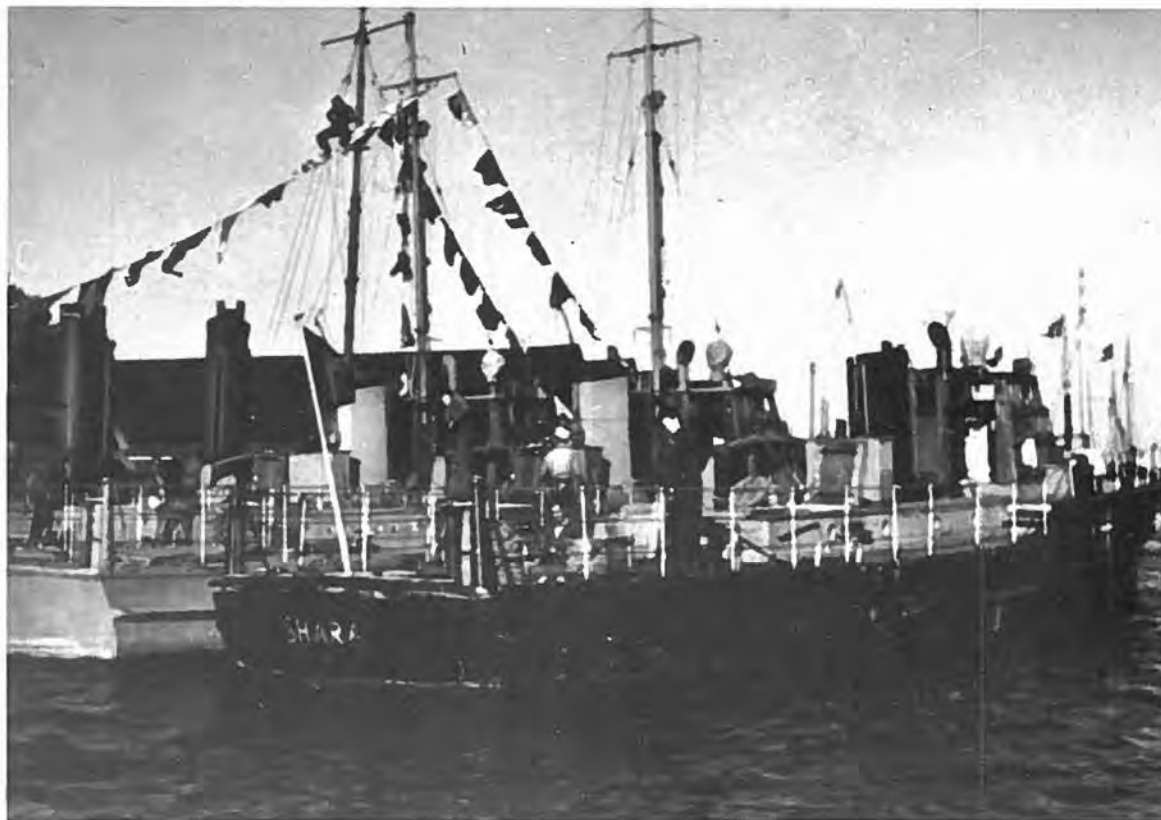
MS 1, som den så ud inden camoufleringen. Orlogsmuseet.

Man var nået hertil uden uheld og uset, men da det blev lyst og tågen lettede, viste det sig, at der uden for havnen lå en tysk torpedobåd ved indsejlingen til Grønsund. Heldigvis lå der i havnen også en muddermaskine, og MS 1 kunne lykkeligvis på grund af sin sorte camouflase se ud til blot at være en slæbebåd til den.

Man måtte derfor atter vente på, at det blev mørkt og gjorde i mellemtiden alt rede til det sidste stræk til Sverige, men så viste det sig, at tyskerne tændte en projektor, der drejede hele horisonten rundt, og hele havnen blev klart oplyst hvert tiende minut. Problemet var nu om SORTE SARA kunne nå ud forbi torpedobåden i løbet af de ti minutter.

Med midnat tog man chancen, samtidig med at man gjorde alt klart til at sænke skibet, hvis det mislykkedes. Man

SORTE SARA i Karlskrona havn efter flugten fra Danmark. Bemærk stavemåden »SHARA»! Orlogsmuseet.

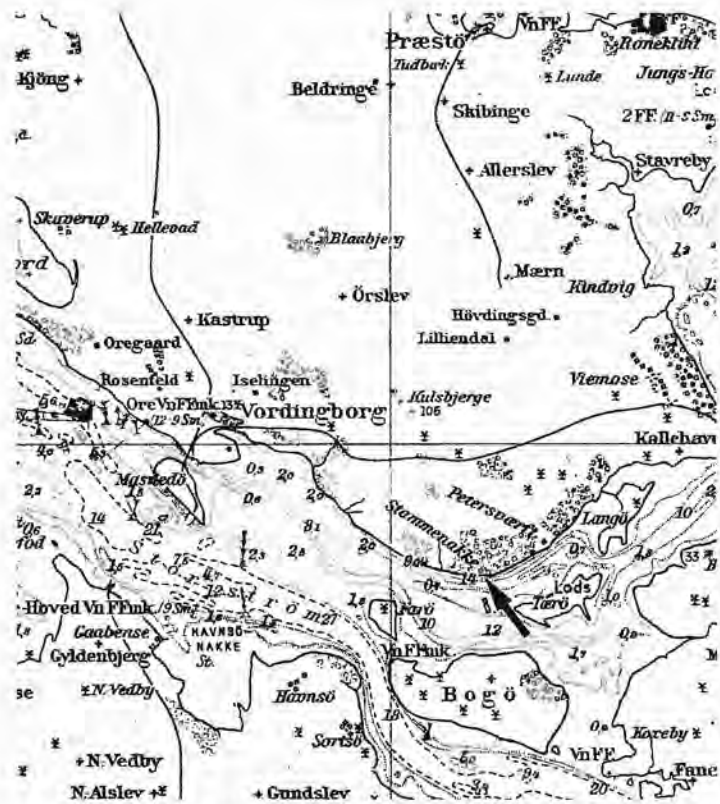
holdt vejret, og så snart lyset fra projektøren var passeret, kastedes los og MS 1 stod ud af havnen og sydover så tæt ved kysten som muligt. Forsøget lykkedes. Da man var uden for pro-

jektørens rækkevidde, satte man fuld fart på, og med gnisterne fygende op af skorstenen stod man ud i Østersøen og nåede ved dagry til Trelleborg i Sverige.

HAVØRNEN og MS 7

Den 27. august lå HAVØRNEN i Korsør, da der om aftenen blev beordret »skærpet beredskab« og man gjorde rede til aktion samtidig med at bomben til skibets ødelæggelse blev gjort klar i chefens lukaf. Der skete dog ikke noget, og det var planen at skibet kl. 10 skulle sejle til Næstved for at fylde kul. Da man ikke ville lade sig fange af tyskerne i den smalle kanal, lagde chefen skibet ud ved Karrebæksminde. Chefen talte med politiet, der lovede at give besked, hvis der skete noget og de kunne også fortælle, at der ikke var tyskere i byen. Skibets svage radio kunne imidlertid ikke tage København, og ingen fortalte noget, så da næstkommanderende kl. et kvarter i 6 om morgenen ringede til København, men hverken fik svar fra Holmen eller andre steder, fik han til sidst pludselig forbindelse til Søværnets Kaserne på Holmen. Der var der en dansk officer, som kunne fortælle, at tyskerne havde besat Holmen, før telefonen blev afbrudt. Han løb ombord og straks efter gik det for fuldt tryk ud mod Øst i Grønsund. Af de tre løb valgte chefen det løb, der gik ned langs kysten for at være lidt camoufleret mod skovene. Omsider nåede de ud af Grønsund, men her lå en tysk torpedobåd på vagt med både kanoner og torpedoer, og det værste var, at den kunne løbe hurtigere end HAVØRNEN.

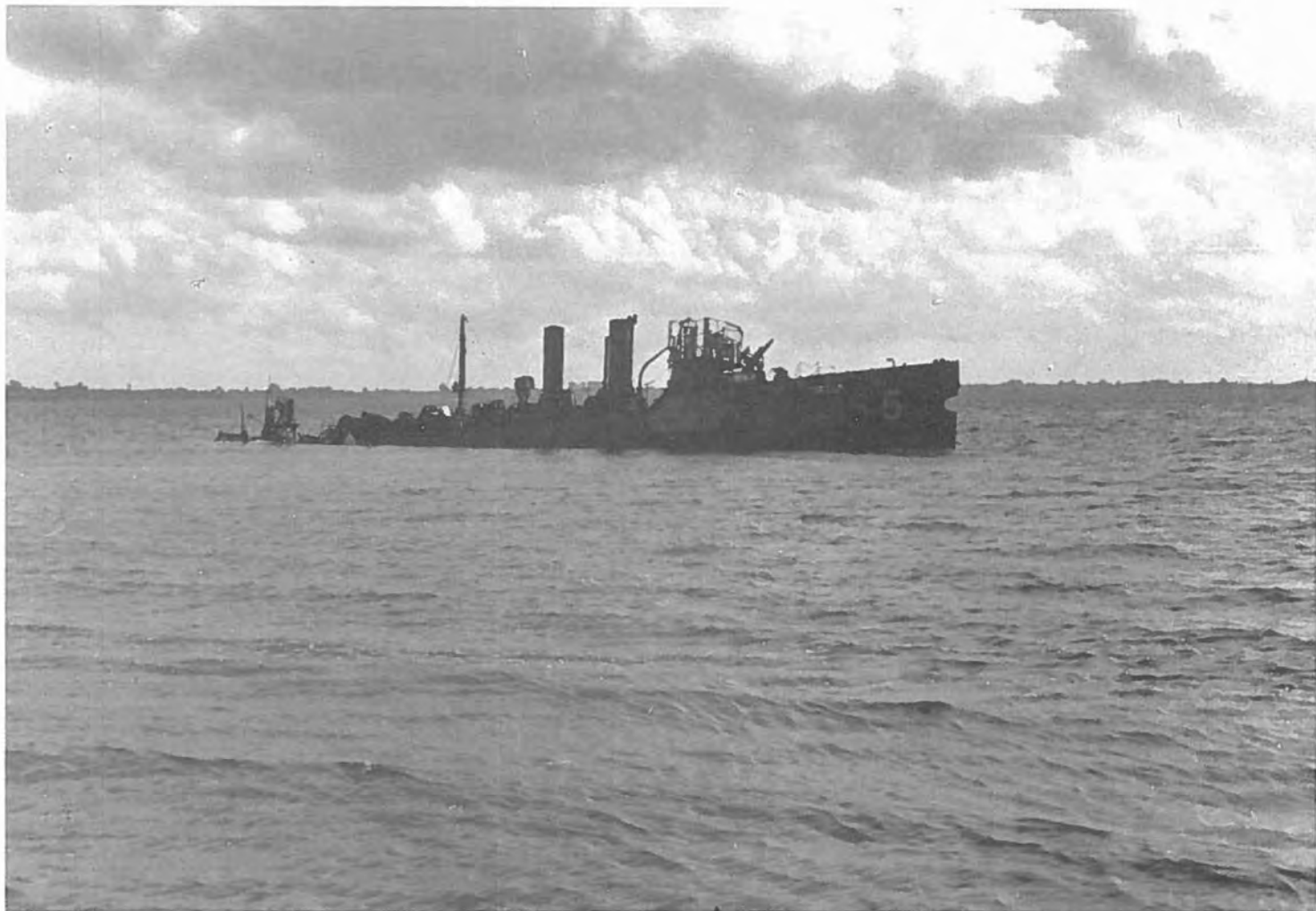
HAVØRNEN vendte med det samme og havde retning mod Storstrømmen, men tyskeren halede stadig ind på den. Han sendte et par gange signalet »Stop«, men efter først at have ladet som om man ikke så det, svarede man til sidst tilbage: »Vi kan ikke aflæse Deres lanterne.« Så gik tiden da, og da skibene omsider var kommet om på den anden side af Bogø drejede HAVØRNEN af, og nu skød tyskeren. »Vi vendte rundt og gik

Farvandet omkring Bogø.

bagbord over ud over det læge vand, og da vi kom ud i det dybe, hvor vi ville afskyde vores torpedo mod ham, vendte han og løb væk fra os. Vores torpedo kunne imidlertid ikke løbe mere end 30 knob, og han kunne sejle 36 knob. Så vendte han igen og gik tilbage, og vi havde nu fået den lille ø Farø mellem os og ham. Nu gik det atter i fuld fart Øst på og han i fuld fart

HAVØRNEN sat på grund den 29. august 1943. Orlogsmuseet.

Vest på. Vi ankrede og håbede at trække tiden ud til det blev mørkt.»

Kl. 13.40 viste der sig imidlertid pludselig en dansk marinekutter, men med det tyske flag, og der var nu ikke mere at gøre. Derfor satte HAVØRNEN kursen mod det sydligste punkt på Sjælland, et lille stenrev, Stammenakke, hvor skibet gik ind med fuld fart. Undervejs var alle mulige ting kastet overbord, fortrolige sager, ammunition og navigationsgrejer, og til sidst også 20 mm-kanonen. Bomben til sprængning blev sat i gang, så snart skibet stod på revet, hvorefter besætningen hoppede ud forude og alle kom op i skovene og slap væk.

MS 7 lå ved Als Odde ved Mariager Fjords udmunding den 28. august. Efter at man flere gange forgæves havde forsøgt at få noget at vide om situationen, og da også Lyngby radio var tavs hele natten, kom endelig ved syvtiden den følgende morgen, vagten ophidset farende og meddelte chefen, at radioen netop havde udsendt følgende: »Kalder alle KB-både (kystbevogtningsbåde) Ulla 1, 2 og 3. Holmens skibe sprængt i luften. Fri manøvre«.

Efter i land at have sikret sig rigtigheden af den alarmende meddelelse kaldte han bevæget mandskabet sammen og meddelte følgende: »Der er sket det, at tyskerne har overtaget regeringen. Vi vil nu prøve at nå Sverige. Er vi enige om det?« Javel, lød det i kor.

Kl. 7.45 lettede MS 7. Kanonerne blev gjort klar til brug, og for at give et troskyldigt udseende tog man magneten på slæb og højste signalflagene X og S, der betød, at man slæbte noget. Kursen blev straks sat stik Øst, men da man lidt senere så nogle tyske fly i meget lav højde i retning mod skibet satte man kursen Syd, indtil de var ude af sigte, hvorefter man atter rettede kursen mod Øst.

Omkring kl. 12 gav det et mægtigt ryk i skibet, og man opdagede, at kæden, der forbandt magneten med slæbetrossen, var sprængt, og chefen lod nu magneten sejle sin egen sø. Søen var meget høj, men det gik dog fremad med 11 knob.

Lidt over middag fik man øje på en tysk minestryger på vej nordpå, men den lod sig heldigvis ikke forstyrre af MS 7. En halv time senere fik man atter en tysk minestryger i sigte for nordgående, men heldigvis drejede den af, og da man ved 16 tiden endelig var nået over Kattegat og passerede tremilegrænsen, blev kursen sat direkte mod Helsingborg.

En svensk vagtbåd præjede den, og da man fik at vide, at der ikke var andre danske skibe i Helsingborg, fik man lov at fortsætte til Landskrona, og der var da sejlet ca. 110 sømil.

FLOTILLEN I SVERIGE

De dramatiske begivenheder den 29. august 1943 betød ikke den danske flådes endeligt, men derimod en betydelig ændring for dens forhold. Medens adskillige skibe var blevet sænket, brændt eller ødelagt på Holmen eller rundt om i forskellige danske havne, så var der dog nogle af de mindre skibe, som fik lejlighed til at stikke af til Sverige, hvor de efter nogen tid dannede en »dansk flotille«.

En del af de mindre skibe og patruljefartøjer havde rent søpolitiske opgaver i Øresund. Således slap patruljekutterne K 6, 8, 15 samt K 3, der havde ligget ved Gilleleje, til Landskrona, og desuden lykkedes det også for torpedobåden HAVKATTEN at trække en stor tysk jager sydover før den selv smuttede ind på svensk søterritorium.

K 13 lå natten til den 29. august endnu ved Lynetten, da chefen for kystbevogtningen samt endnu et par officerer kl. 4.30 var så heldige at slippe afsted og uhindret nå til Malmø. Lige så heldig var K 17, som var på rutinemæssig patrulje i den sydlige del af Sundet og lå ved Nyord, da de fik de alarmerende meddelelser via radioen, hvorefter de omgående søgte til Falsterbo. Mere dramatisk gik det til for K 10, der lå ved Stubbekøbing. Den sejlede til Hesnæs havn på Falster, hvor den søgte at overmale sig for at ændre udseende og kl. 10 om aftenen, da en tysk bådbesætning havde besat den nærliggende K 16, stak den af og satte kursen mod Trelleborg.

Efterhånden samledes ved Landskrona en ministryger, en torpedobåd og fem K-kuttere, hvortil kom fire K-kuttere, der lå ved Malmø og ved Trelleborg to ministrygere. I løbet af den

HAVKATTEN og dens besætning. Karlskrona, sept. 1943. Orlogsmuseet.

31. august blev alle danske skibe af svenske orlogsfartøjer konvojeret til Karlskrona.

Efter at mandskabet havde fristet tilværelsen med bl.a. skovhugst, blev i begyndelsen af december 1943 oprettet en dansk brigade, der kom til at omfatte både hæren og flåden. De mange danske flygtninge, både modstandsfolk og skibsmandskabet, fik da lejlighed til at melde sig til tjeneste i brigaden.

Formålet med brigaden var naturligvis at kunne vende hjem og deltage i opgøret ved krigsafslutningen og her kunne

Danske fartøjer i Karlskrona, september 1943. Orlogsmuseet.

En del af den danske eskadre på mobiliseringskajen på Karlskrona orlogsværft. Bl.a. ses torpedobåden HAVKATTEN og ministrygeren MS 9. Orlogsmuseet

de mange små danske ministrygere og kuttere gøre god fyldest til at transportere mandskabet til Danmark. Hertil kom iøvrigt også andre danske skibe, der havde unddraget sig tyskernes kontrol. Det var færgerne HOLGER DANSKE og STORE BÆLT samt en del bugserbåde og inspektionsskibe og lodsfar-tøjet SKAGEN.

Efter en grundig uddannelse og ihærdig militær træning i mere end et års tid samledes den danske flotille den 1. maj 1945 ved Malmø og om natten til den 5. maj blev soldaterne i Häl-singborg havn indskibet og om morgenen sejlet til Helsingør.

MODSTANDSBEVÆGELSEN

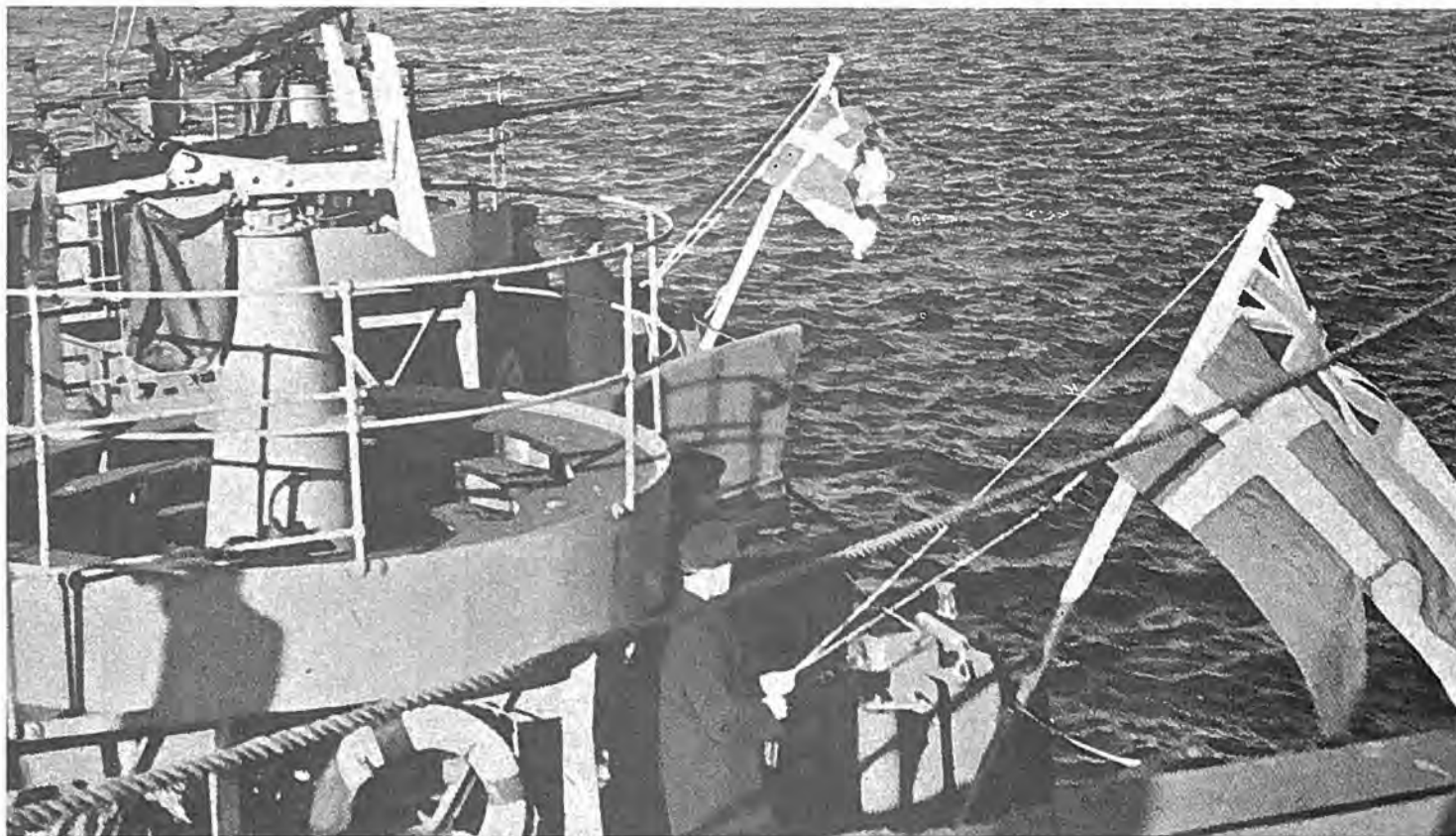
Allerede før den 29. august 1943 havde befalingsmænd i søværnet forbindelse med illegale modstandsgrupper, men først efter denne dato kunne de aktivt gå ind i grupperne.

Under den internering, som fulgte på det tyske overfald den 29. august, blev der sluttet mange aftaler og flådens chef opfordrede direkte officerer og andre befalingsmænd til at støtte modstandsgrupperne bedst muligt.

Chefen dannede således en illegal marinestab, der gik under dæknavnet »Elverhøj«, og da man i november-december 1943 begyndte at oprette en illegal hær, blev mange søofficerer og kvartermestre direkte tilknyttet grupperne enten som befalingsmænd eller som instruktører. Desuden var der mange af de unge kadetter eller løjtnanter, som meldte sig til sabotagegrupperne. En gruppe kadetter dannede således en gruppe i sabotageorganisationen »Holger Danske«.

Danske frivillige i den engelske flåde paraderer i London i anledning af H.M. Kong Chr. X's 73 års fødselsdag. Orlogsmuseet.

Dannebrog går til tops side om side ved The White Ensign for første gang på de to første, dansk bemandede minestrygere. Granton Naval Base nær Leith, Skotland, foråret 1944. Orlogsmuseet.

Endvidere udvidedes efterretningstjenesten til fordel for de allierede, idet der nu udgik en øget aktivitet fra et kontor i Stockholm. Hertil sendte et vidt forgrenet net af meddelere op-

lysninger om de tyske flådebevægelser omkring de danske farvande, hvorefter de hurtigt via den engelske legation i Stockholm gik videre til de rette modtagere i England.

Og på et felt, hvor de unge danske søofficerer var særligt kyndige, fik de stor betydning, idet de bidrog væsentligt til transporttjenesten mellem Danmark og Sverige. Deres kendskab til de danske farvande og deres gode sømandskab gjorde ruterne sikre og gode. Med disse ruter befordredes kurerer frem og tilbage eller det kunne være medlemmer af det danske Frihedsråd, som skulle til møde i Stockholm.

Også våben og sabotagemateriel kom med de illegale ruter fra Sverige til Danmark.

Den danske besætning på ministrygeren M.S. 307, Royal Navy, fotograferet i maj 1945. Orlogsmuseet.

Som før nævnt var der også en del, der indgik i den danske brigade i Sverige, hvor de kom til at gøre tjeneste i den danske flotille, som var baseret på de danske orlogsskibe, der havde været så heldige at undslippe til Sverige. Det var da også med en vis tilfredsstillelse, at den 4000 mand store danske brigade kunne overføres til Sjælland med danske skibe.

Andre var så heldige, at de kom til England, hvor der ligeledes oprettedes en afdeling i flåden med danske besætninger.

Der var således 4 mindre ministrygere under dansk flag i Royal Navy. De strøg først miner i farvandet Øst for England, men deltog senere i ministrygningen i den engelske kanal langs den belgiske kyst, idet skibene i februar 1945 formeredes som en selvstændig flotille.

I maj 1945 kom denne flotille til Danmark og sammen med flotillen fra Sverige blev disse skibe begyndelsen til genopbygningen af en dansk flåde.

Flådens faldne den 29. august

Søløjtnant af 1. grad i reserven A.R. Jørgensen på ministrygeren HAJEN.

Artillerikvartermester af 3. grad H.E. Andreasen på artilleriskibet NIELS JUEL.

Torpedo-underkvartermester af 2. grad C. Thomsen på ministrygeren HAJEN.

Overkonstabel K.B. Jensby på Middelgrundsfortet.

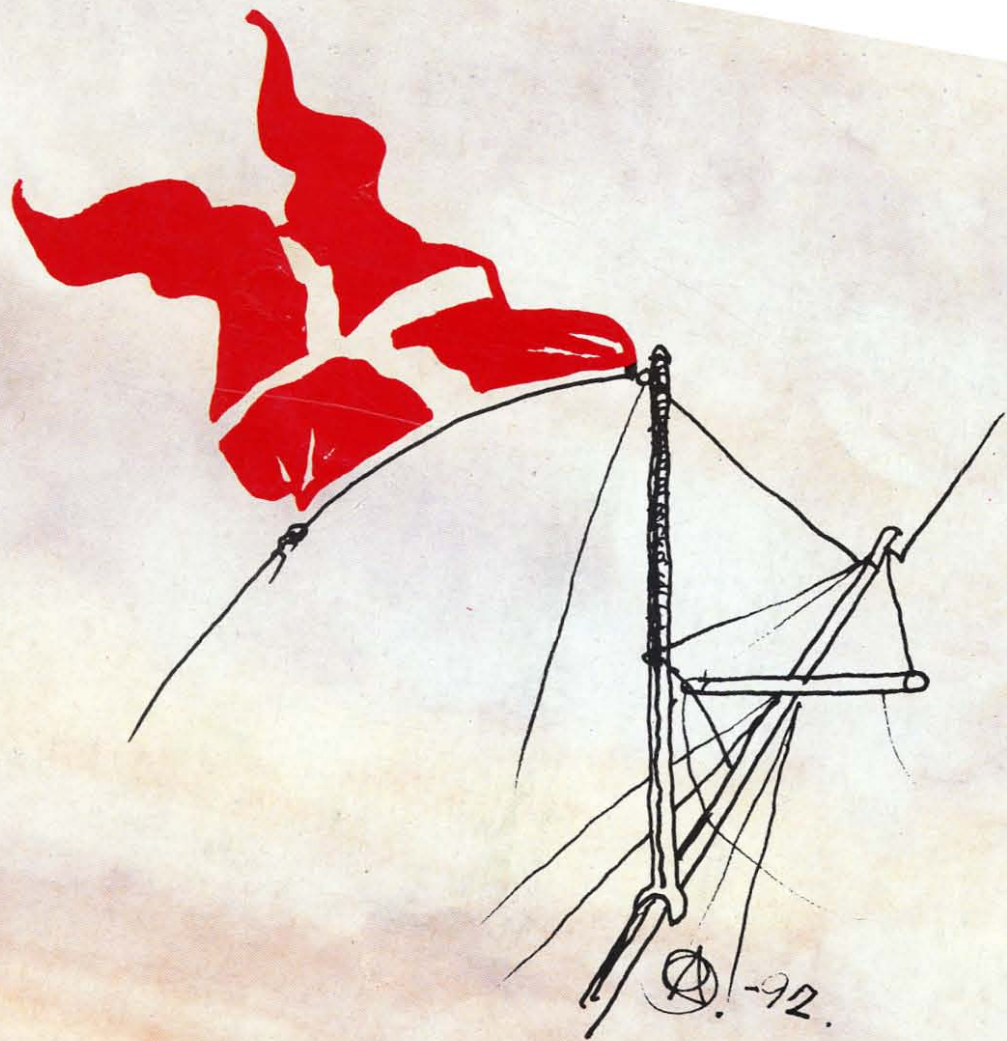
Mathelev O.K. Rasmussen på kaserneskipet FYEN.

Værnepligtig 5805 E.B. Christensen på kaserneskipet FYEN.

Værnepligtig 4942 N.B. Olsen på patruljefartøjet P7.

Mindestenen på Holmen for faldne i modstandskampen. Orlogsmuseet.

ISBN 87-87720-10-8